

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.8.2.28>

СПОЉЕЧНЕ УВАРУНКОВАНА КРЫМІНАЛІЗАЦІЇ НАРУШЕНЬ В ЗАКРЕСІ СТОСУНКІВ РОЛНЬ НА УКРАЇНІ

Bohdana Semenishyna-Fihol

studentka Donieckiego Instytutu Prawnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy (Mariupol, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-0585-9944

e-mail: danusy7777@gmail.com

Adnotacja. W artykule ustalono, że kryminalizacja jest procesem działania ustawodawcy w zakresie oceny indywidualnych form zachowań społecznie niebezpiecznych, co ma swoim skutkiem wprowadzenie do ustawy o odpowiedzialności karnej przepisów zakazujących określonych form tego zachowania. Przeprowadzono analizę społecznych uwarunkowań kryminalizacji naruszeń w zakresie stosunków rolnych na Ukrainie i podkreślono czynniki kryminalizacji, takie jak środowiskowe, ekonomiczne, prawne, organizacyjne, polityczne. Stwierdzono, że wyeliminowanie lub ograniczenie takich determinantów ma na celu zapobieganie wspomnianym społecznie niebezpiecznym ingerencjom. Łącznie stanowią one wystarczającą podstawę do uznania czynu za karalny i do dalszego legislacyjnego umocowania zakazów karno-prawnych w ustawie o odpowiedzialności karnej.

Słowa kluczowe: grunty, stosunki rolne, kryminalizacja, niebezpieczeństwo publiczne, przestępstwo skarbowe.

SOCIAL CONDITIONALITY OF CRIMINALIZATION OF VIOLATIONS IN THE FIELD OF LAND RELATIONS IN UKRAINE

Bohdana Semenishyna-Figol

Applicant

Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Mariupol, Donetsk region, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-0585-9944

e-mail: danusy7777@gmail.com

Abstract. The article establishes that criminalization is the process of the legislator's activity to assess individual forms of socially dangerous behavior, which results in the introduction into the law on criminal liability of norms that prohibit specific forms of this behavior. The analysis of social conditionality of criminalization of violations in the field of land relations in Ukraine is carried out and the factors of criminalization, such as ecological, economic, legal, organizational, political, are singled out. It is stated that the elimination or restriction of such determinants is the task of preventing these socially dangerous encroachments. Together, they all serve as a sufficient basis for recognizing the act punishable and for further legislative consolidation of criminal law prohibitions in the law on criminal liability.

Key words: land, land relations, criminalization, public danger, criminal offense

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Богдана Семенишина-Фіголь

здобувач

Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України

(Маріуполь, Донецька область, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-0585-9944

e-mail: danusy7777@gmail.com

Анотація. У статті встановлено, що криміналізацією є процес діяльності законодавця з оцінки індивідуальних форм суспільно небезпечної поведінки, що має своїм результатом внесення до закону про кримінальну відповідальність норм, які забороняють конкретні форми цієї поведінки. Проведений аналіз соціальної обумовленості криміналізації порушень у сфері земельних відносин в Україні та виокремлені чинники криміналізації, такі як екологічний, економічний, правовий, організаційний, політичний. Констатовано, що усунення або обмеження таких детермінантів є завданням запобігання зазначеним суспільно небезпечним посяганням. У сукупності всі вони виступають достатньою підставою для визнання діяння караним і для подальшого законодавчого закріплення кримінально-правових заборон у законі про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: земля, земельні відносини, криміналізація, суспільна небезпека, кримінальне правопорушення.

Земля визнається основним національним багатством та природним ресурсом, що перебуває під особливою охороною держави. Висока цінність земель як товару в ринковій економіці робить її привабливим об'єктом злочинних посягань. Одним з основних правових засобів охорони земельних ресурсів в Україні є встановлення кримінальної відповідальності за діяння, що заподіюють або створюють реальну загрозу заподіяння суттєвої шкоди відносинам, пов'язаним із охороною, раціональним використанням та відтворенням земельних ресурсів. Формальним вираженням кримінальної відповідальності є закріплення об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення у конкретній кримінально-правовій нормі. Такі норми закріплені у ч. 1 і 2 ст. 197-1 та ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України (Кримінальний кодекс України, 2001).

У певний проміжок часу в будь-якому суспільстві виникає потреба подолати те чи інше негативне явище або процес, обмежити подальше його поширення та масштаби дестабілізуючого впливу. У таких випадках з'являється проблема підбору адекватних засобів впливу на негативний чинник. Одним із таких засобів, як відомо, є криміналізація будь-якого явища, що набуло значної суспільної небезпеки. Відповідно до цього, для законодавця найважливішим залишається питання про те, які діяння слід вважати злочинними, за що карати настільки жорсткими заходами, які має кримінальний закон (Плохова, 2003: 15). Криміналізація суспільно небезпечних діянь, відіграє провідну роль серед засобів впливу на злочинність. Приміром, встановлення криміналізації забруднення або псування земель дещо зменшило рівень злочинності у цій сфері.

Так, Д.О. Балобанова визначила криміналізацію як «процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання допустимої можливості і доцільності кримінально-правової протидії їм і фіксації їх у законі як злочинних і кримінально караних» (Балобанова, 2007: 56). Схожий погляд має В.К. Гришук, який вважає криміналізацію процесом «оцінки суспільно значущих вчинків як корисних, так і суспільно небезпечних, що завершується прийняттям законодавцем норм кримінального закону, які дозволяють, заохочують або забороняють, під загрозою кримінального покарання конкретні види таких учинків» (Гришук, 2010: 326). Із цих самих позицій виходить і П. Л. Фріс (Фріс, 2014: 20).

Очевидно, що у перших трьох з наведених визначень ігнорується процесуальний характер криміналізації. Д.О. Балобанова, В.К. Гришук та П.Л. Фріс навпаки надають ключового значення тому, що криміналізація як явище дійсності – це не одинична дія законодавця, а комплекс дій, що виливаються в певний процес. Тлумачний словник української мови визначає процес як хід розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату (Івченко, 2002: 385). Тому приєднуємося до позиції вчених, які, даючи більш детальне визначення криміналізації, називають її процесом.

Таким чином, криміналізацією є процес діяльності законодавця з оцінки індивідуальних форм суспільно небезпечної поведінки, що має своїм результатом внесення до закону про кримінальну відповідальність норм, які забороняють конкретні форми цієї поведінки.

Ще одну проблему щодо сутності криміналізації розкрили В.М. Кудрявцев та В.Е. Емінов. Вона полягає в невизначеності того, що ж лежить в основі криміналізації – об'єктивні обставини (наприклад, шкідливість певних вчинків) або ж суб'єктивний фактор – політична воля, чиясь думка, розсуд влади (Кудрявцев, Емінов, 2004: 46). У цьому контексті ряд вчених, у тому числі й сам В.М. Кудрявцев, пов'язують криміналізацію з реалізацією кримінально-правової політики держави. Ця політика, як зазначає Н.О. Лопашенко, визначає завдання, що стоять перед кримінальним правом і, більшою частиною, втілюється в ньому (Лопашенко, 2004: 166). Ґрунтовних заперечень зв'язку криміналізації з цією політикою в літературі не зустрічається. Таким чином, одним зі способів реалізації кримінально-правової політики є встановлення кримінально-правової заборони певної поведінки.

Під підставами криміналізації розуміємо узгоджену сукупність найважливіших об'єктивних причин, що дають законодавцю можливість, на основі оцінки індивідуальних форм поведінки, внести в кримінальний закон норми, що забороняють конкретні форми цієї поведінки. Вважаємо, що підстави криміналізації мають забезпечувати причинність між об'єктивно наявною формою суспільно небезпечної поведінки та кримінально-правовою заборонаю, встановленою конкретним положенням закону.

Велике значення під час розгляду питань, пов'язаних із криміналізацією, займає проблема визначення чинників встановлення та законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечних діянь (дій або бездіяльності). Їх дослідження ускладнюється тим, що на сьогодні відсутня єдина їх класифікація. Але при цьому існує чимало інших підходів щодо визначення чинників, які впливають на криміналізацію суспільно небезпечних діянь. Наприклад, В.В. Василевич виокремлює підвищення суспільної небезпеки певних діянь – кримінологічний чинник, необхідність усунення прогалин законодавства – нормативний чинник й поява нових суспільних відносин, що потребують охорони за допомогою норм кримінального права, – суспільний чинник (Василевич, 2020: 81). У свою чергу, В.В. Кузнєцов до чинників, що стали рушійними при вдосконаленні Кримінального кодексу (КК) України, відносить: міжнародно-правовий, конституційно-правовий, судовий, економічний, політичний, кримінологічний, соціально-правовий і нормативний (Кузнєцов, 2007: 37–40).

В.І. Борисов правильно зазначає, що соціально-правова обумовленість кримінального закону, або ж криміналізація, визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону (Борисов, 1993: 28).

Із урахуванням особливостей такого об'єкта природи, права власності та господарювання, як земельні ресурси, чинниками соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, а також криміналізації відповідних діянь треба визнати: соціально-кримінологічний; нормативний; екологічний; порівняльний; міжнародно-правовий (Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, 2020).

Першим чинником встановлення кримінально-правової заборони діянь, що посягають на земельні ресурси, є соціально-кримінологічний. Чинний закон про кримінальну відповідальність захищає цінності, що визнаються більшістю суспільства. Тому повною мірою, правомірним для протидії посяганням на земельні ресурси є використання кримінально-правових методів. Головною умовою соціальної обумовленості кримінально-правових норм є суспільна небезпека у діянні, що криміналізується. Саме суспільна обумовленість діяння визначається суспільною небезпекою такого діяння. Суспільна властивість злочинного вчинку – його загроза наявним відносинам та наявному правопорядку – об'єктивно існує та може бути пізнано шляхом з'ясування шкідливого, негативного значення для розвитку та зміцнення суспільних відносин, соціальних благ, цінностей, сфер життєдіяльності людини і охорони прав та інтересів громадян, суспільства та держави.

На суспільну небезпека кримінального правопорушення загалом і на суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти земельних ресурсів зокрема впливають об'єктивні та суб'єктивні особливості діяння, кваліфікуючі ознаки складу кримінального правопорушення, ступінь реалізації злочинного наміру, особливості співучасті у кримінальному правопорушенні, наявна множинність тощо. До цього переліку варто додати ще й важливість об'єкта кримінально-правової охорони. Іноді, окрім суспільної небезпеки діяння, виділяють також інші обставини, які породжують необхідність в регулюванні кримінально-правовими заходами, наприклад, об'єктивні закономірності життя суспільства, соціальні наслідки покарання, матеріальні ресурси, які необхідні для реалізації кримінально-правової заборони, та деякі інші. Але все це можна віднести до показників загальної суспільної небезпеки конкретного діяння. І тільки сукупність цих складових дозволяє розкрити реальну небезпеку діяння, яке криміналізується.

Залежно від характеру та ступеня суспільної небезпеки кримінальних правопорушень проти земельних ресурсів України, їх поділяють на малозначні та суспільно небезпечні. При вчиненні малозначних – суспільно шкідливих земельних правопорушень настає адміністративно-правова відповідальність, а вчинення суспільно небезпечних земельних правопорушень тягне за собою кримінальну відповідальність. Так, одні й ті ж самі земельні правопорушення залежно від часу, етапу розвитку суспільства та інших чинників можуть становити більшу чи меншу суспільну небезпеку або і зовсім її втрачати. Тому із врахуванням суспільної небезпеки конкретні земельні правопорушення законодавець відносить до адміністративних проступків або кримінальних правопорушень. У перспективі окремі земельні правопорушення можуть бути віднесені до кримінальних проступків, які не є злочинами у чистому вигляді.

Окрім певних об'єктивних та суб'єктивних складових частин, на рівень суспільної небезпеки діяння має вплив також його відносна поширеність, повторюваність та зростаюча кількість. Поширеність діяння – це поняття відносне, кількісні показники якого можуть коливатися залежно від багатьох факторів, і, передусім, від різновиду кримінального правопорушення. Те, що буде поширеним для одного, буде незначним показником для іншого.

Для з'ясування рівня суспільної небезпеки злочинних посягань на земельні ресурси України доцільно звернутися до статистичної інформації органів прокуратури, Національної поліції, а також МВС України, зокрема у 2020 році проведено 1482 перевірок дотримання вимог земельного законодавства, за результатами яких виявлено 775 порушень і видано 648 приписів для усунення виявлених порушень. До громадян та посадових осіб, визнаних винними у вчиненні правопорушень у земельній сфері, складено 447 протоколи. При цьому винесено 392 постанови про накладання адміністративних стягнень на загальну суму сімдесят вісім тис. грн. (Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, 2020).

Також офіційні статистичні дані Генеральної прокуратури України за 2016–2019 рр. свідчать про збільшення кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним заволодінням землею. Так, у 2016 р. обліковано 493 кримінальні провадження, пов'язані із земельними відносинами. За 2017–2018 рр. їх кількість збільшилася до 613 і 694 провадження відповідно. За результатами аналізу правозастосовної практики, доказування не завжди є ефективним та результативним, що призводить до закриття кримінальних проваджень та винесення виправдувальних вироків (у 13,7% констатовано недоведеність самовільного, усупереч встановленому порядку, вчинення дій із землею; у 12,2% наявні обставини, вирішення яких потребує розв'язання в галузі цивільного або адміністративного судочинства) (Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, 2020).

Об'єктивний приріст облікованих кримінальних проваджень зазначеної категорії, що дисонує зі зменшенням постановлених обвинувальних вироків, свідчить про необхідність удосконалення процедури доказування обставин вчинення кримінального правопорушення, порядку збирання доказів, їх дослідження, перевірки та використання (Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, 2020; Шульга, 2019: 90).

Наступним важливим чинником соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із посяганнями на земельні ресурси України, є нормативний. Він дозволяє констатувати відповідність кримінально-правової норми системі норм, які об'єднані предметом

правового регулювання. Крім того, аналіз цього чинника сприяє виявленню можливих прогалин у праві та потребує розробки відповідних рекомендацій щодо їх заповнення. Із цих позицій важливість дослідження нормативного чинника підкреслюється і тим, що КК України є частиною національної законодавчої системи та має свої спеціальні завдання, якість виконання яких залежить від дотримання єдиного для всіх галузей підходу у побудові відповідних норм.

Названий чинник відображає обумовленість кримінально-правової охорони земельних ресурсів, визначає їхній правовий статус, забезпечує їх захист від протиправних посягань шляхом закріплення відповідних правових приписів, а також законні права та інтереси землевласників та землекористувачів шляхом аналізу співвідношення та відповідності нормам Конституції України та іншими нормативно-правовим актам у вказаній сфері. Тому важливе значення має аналіз нормативного чинника криміналізації, який пов'язує діяння, що розглядаються у цій роботі, із загальною кримінально-правовою заборонаю.

У сучасній доктрині кримінального права України переважає нормативне розуміння права, згідно з яким право, у першу чергу, є сукупністю норм, виданих державою. Зазначений підхід значною мірою ігнорує ціннісні аспекти права та його комунікативну сутність, а відповідно, і питання про справедливість самого права, його відповідність суспільній правосвідомості, знаходяться на другому місці. Тому, насамперед, слід розглядати норми Конституції України, потім закони у сфері земельних правовідносин і в останню чергу – підзаконні нормативні акти (укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти тощо) (Шульга, 2019: 91).

Нормами Конституції України закріплені основні права, свободи, а також встановлені обов'язки у всіх важливих для людини, суспільства та держави сферах. Щодо земельних ресурсів, то найвищим нормативним актом України передбачений взаємопов'язаний захист землі – довкілля – людини – держави. Так, у ст. 14 означеного Закону наголошується, що «земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави». Статтею 16 передбачено: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави». І нарешті, ст. 50 Основного закону держави закріплене право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (Конституція України, 1996). Усі конституційні приписи є нормами прямої дії, що зумовлює відповідну реалізацію їх, у тому числі й через забезпечення кримінально-правової охорони як довкілля загалом, так і земельних ресурсів зокрема.

У розвитку конституційних приписів законодавець приймає відповідні нормативні акти – закони, що деталізують, закріплюють відповідні процедури реалізації цих приписів, а також встановлюють види та підстави юридичної відповідальності в разі порушення законодавчо встановлених правил поведінки. У нашому випадку говоримо про відповідальність за порушення земельного законодавства.

Особливу і водночас визначальну роль у справі охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів відіграє Земельний кодекс України (Земельний кодекс України, 2001). У ст. 4 Земельного кодексу України при визначенні завдань земельного законодавства закріплено регулювання відповідних суспільних відносин із метою раціонального використання та охорони земель. Правові засади охорони, раціонального використання, збереження та відтворення земельних ресурсів і їх складових частин, у тому числі й родючого шару (грунтового покриву) земель, закріплені не тільки в Земельному кодексі України, а й в інших нормативних актах та ін. Окремі питання відповідальності за небезпечні посягання на земельні ресурси України та їхні складові частини регламентуються відповідними підзаконними актами.

Екологічний чинник соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони кримінальних правопорушень проти земельних ресурсів України полягає в особливості предмету кримінально-правової охорони. Так, земельні ресурси представляють собою єдине природне тіло, що входить структурним елементом до всієї системи навколишнього природного середовища – довкілля.

Основною є характеристика земельних ресурсів як об'єкта навколишнього природного середовища – довкілля. І це не випадково. Вони є одним із головних елементів довкілля. Вони тісно пов'язані з іншими елементами природи, такими як атмосферне повітря, водні об'єкти, тваринний та рослинний світ тощо. Довкілля забезпечує певний простір для життя людини та умови для нормального існування всього людства. Тому від якісного та кількісного стану довкілля залежить теперішнє та майбутнє як окремої особи, так і всього людства.

Порівняльний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони посягань на земельні ресурси України дещо схожий з попереднім, але виконує більш практичну роль. Його сутність полягає у з'ясуванні наявних норм чинного національного законодавства, що регулюють означену сферу суспільних відносин. У нашому випадку ми говоримо про сферу правової охорони земельних ресурсів від злочинних посягань. У Земельному кодексі України передбачений самостійний розділ, присвячений відповідальності за порушення земельного законодавства – Розділ VIII (Земельний кодекс України, 2001). У ч. 1 ст. 211 Земельного кодексу України, передбачений перелік посягань на земельні ресурси за вчинення яких настає певний вид юридичної відповідальності. При цьому цей перелік не є вичерпним. Так, ч. 2 ст. 211 Земельного кодексу України передбачено, що законом може бути встановлено відповідальність і за інші порушення земельного законодавства. Таким чином, у законодавця є місце для маневру. У разі виявлення необхідних підстав та умов можна встановити конкретний вид юридичної відповідальності й за інші посягання на земельні ресурси, як це стало з викраденням ґрунтового покриву (ст. 239-1 КК України), заволодінням землями водного фонду

у великому розмірі (ст. 239-2 КК України), безгосподарським використанням земель (ст. 254 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).

Останнім чинником соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони посягань на земельні ресурси України є міжнародно-правовий. Він полягає в порівнянні норм кримінального законодавства України з досвідом зарубіжних країн за вчинення кримінальних правопорушень проти земельних ресурсів із практикою призначення покарання за аналогічні кримінальні правопорушення.

Найбільш подібними є підходи до встановлення кримінальної відповідальності за посягання на земельні ресурси, передбачені кримінальним законодавством пострадянських країн (Республіки Білорусь, Молдова, Грузія, Російської Федерації, Азербайджану, Вірменії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану тощо). У кримінальному законодавстві означених країн земельні ресурси охороняються і як об'єкт довкілля, і як об'єкт права власності. Але при цьому найбільш повно здійснюється кримінально-правова охорона земельних ресурсів кримінальним правом України (Кримінальний кодекс України, 2001; Шульга, 2019: 94).

Особливим є порядок кримінально-правової охорони земельних ресурсів у законодавстві Прибалтійських республік. Зокрема, у кримінальному законодавстві Литви та Латвійської республіки земельні ресурси охороняються з точки зору як об'єкта природи, так і об'єкта права власності, що поєднує таку охорону з кримінально-правовою охороною земельних ресурсів в Україні. Окремо слід розглядати кримінально-правову охорону земельних ресурсів в Естонії. Пенітенціарний закон Естонії містить дві норми, що передбачають відповідальність за порушення права власності на землю (ст. 154.1), а також за порушення вимог до землекористування або порядку ведення земельного кадастру, які розташовані у Главі 7 «Господарські кримінальні правопорушення» (Пенітенціарний кодекс Естонської Республіки).

Найпоширенішим кримінальним правопорушенням проти земельних ресурсів за кримінальним законодавством пострадянських країн є отруєння, забруднення або псування земель (статті 290 КК Республіки Азербайджан, 254 КК Республіки Вірменії, 269 КК Республіки Білорусь, 297 КК Республіки Грузії, 285 КК Республіки Казахстан, 273 КК Киргизької республіки, 102 КК Латвійської республіки, 227 КК Республіки Молдова, 228 КК Республіки Таджикистан, 317 КК Республіки Туркменістан, 196 КК Республіки Узбекистан, 239 КК України). Це свідчить про те, що в наведених державах земельні ресурси та їхні складові частини охороняються, насамперед, як об'єкт природи.

Законодавство у сфері охорони земельних ресурсів країн так званого «далекого зарубіжжя» в основному охороняє увесь комплекс довкілля, а не конкретну земельні ресурси. За забруднення земель останнім передбачене покарання у виді смертної кари. Українське ж кримінальне законодавство забезпечує кримінально-правову охорону як усього довкілля загалом, так й окремих його елементів зокрема. Особлива роль при цьому приділяється охороні земельних ресурсів як основного національного багатства. Кримінальним правом України забезпечений захист земельних ресурсів як об'єкта довкілля, як об'єкта права земельної власності та об'єкта господарської діяльності.

Таким чином, як вірно відзначає А.М. Шульга (Шульга, 2019), основою реалізації кримінально-правової політики в означеній сфері є соціально-правова зумовленість кримінально-правової заборони діяння, яка полягає у криміналізації останнього і ґрунтується на системі чинників: соціально-кримінологічному, нормативному, екологічному, порівняльному й міжнародно-правовому. У сукупності всі вони виступають достатньою підставою для визнання діяння караним і для подальшого законодавчого закріплення кримінально-правових заборон у законі про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/>.
2. Плохова В.И. Ненасильственные преступления против собственности: криминологическая и правовая обоснованность. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2003. 295 с.
3. Балобанова Д.О. Теорія криміналізації : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 208 с.
4. Гришук В.К. Вибрані наукові праці. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 824 с.
5. Фріс П.Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 19–28.
6. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2002. 543 с.
7. Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Криминология и проблемы криминализации. *Журнал российского права*. 2004. № 12. С. 46–50.
8. Лопашенко Н.А. Основы уголовно-правового воздействия: монография. Санкт-Петербург : Юрид. центр-Пресс, 2004. 200 с.
9. Василевич В.В. Криминологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.
10. Кузнецов В.В. Сучасні фактори нормотворення у сфері кримінального права. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 12(88). С. 37–40.
11. Борисов В.И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 1993. 35 с.
12. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
13. Шульга А.М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

14. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/-254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
15. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
16. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики. URL : <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/penitenciarnyy-kodeks>.

References:

1. Law of Ukraine. (2012). *Criminal code of Ukraine of April 05, no. 2341-III*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Plokhova V.Y. (2003). *Nenasylstvennye prestupleniya protyvu sobstvennosti: krymynolohycheskaia y pravovaia obosnovannost* [Nonviolent crimes against property: criminological and legal justification]. Sankt-Peterburh: Yuryd. tsentr Press [in Russian].
3. Balobanova D.O. (2007). *Theory of criminalization* [Theory of criminalization]. Candidate's thesis. Odessa [in Ukrainian].
4. Hryshchuk V.K. (2010). *Vybrani naukovy pratsi* [Selected scientific works]. Lviv: Lviv State. University of Internal Affairs [in Ukrainian].
5. Fris P.L. (2014). *Kryminalizatsiia i dekriminalizatsiia u kryminalno-pravovii politytsi* [Criminalization and decriminalization in criminal law policy]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. Kharkiv, Vyp. № 1 (2). P. 19–28 [in Ukrainian].
6. Ivchenko A.O. (2002). *Tlumachnyi slovnyk ukraïnskoi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
7. Kudriavtsev V.N., Emynov V.E. (2004). *Krymynolohiia y problemy krymynalyzatsyy* [Criminology and the problems of criminalization]. *Zhurnal rossyiskoho prava*. M., Vyp. 12. P. 46–50 [in Russian].
8. Lopashenko N.A. (2004). *Osnovy uholovno-pravovoho vozdeistviia* [Fundamentals of Criminal Law Impact]. Sankt-Peterburh: Yuryd. tsentr-Press [in Russian].
9. Vasylevych V.V. (2020). *Kryminolohichna polityka Ukrainy: monohrafiia*. Kyiv: National Academy of Internal Affairs [in Ukrainian].
10. Kuznetsov V.V. (2007). *Suchasni faktory normotvorennia u sferi kryminalnoho prava* [Modern factors of rule-making in the field of criminal law]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. K., Vyp. 12 (88). P. 37–40.
11. Borysov V.Y. (1993). *Osnovnye problemy okhrany bezopasnosti proyzvodstva v uholovnom zakonodatelstve Ukrainy*. Doctor thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
12. *Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia* [On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation]. Retrieved from <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.
13. Shulha A.M. (2019). *Zemelni resursy Ukrainy pid okhoronoiu zakonu pro kryminalnu vidpovidalnist* [Land resources of Ukraine under the protection of the law on criminal liability]. Kharkiv: Yurait [in Ukrainian].
14. Law of Ukraine (1996). *The Constitution of Ukraine (1996)*. Law as of June 28, 1996, No. 254к/96. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254K/96-Bp>
15. Law of Ukraine (2001). *Land code of Ukraine of October 25, no. 2768-III*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
16. *Penyentsyarnyi kodeks Эстонской Республики* [Penitentiary Code of the Republic of Estonia]. Retrieved from <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/penitenciarnyy-kodeks>.